

Del 1

Kontrollkontoret

Byggnadshistorisk dokumentation av Kontrollkontoret i
Tomtebodavägen 3, Haga 4:28, Tomtebodavägen 3,
Solna kommun

Rapport 2001:3

STOCKHOLMS LÄNS MUSEUM

INNEHÅLL

Del 1 Kontrollkontoret

Inledning.....	3
Fastighetens belägenhet.....	4
Historik.....	5
Beskrivning och fotodokumentation med utgångspunkt från skyddsföreskrifterna.....	7 (Fotodokumentation mellan sid 14 och 15)
Om- och tillbyggnader.....	15
Färgundersökning.....	18
Antikvariska hänsynstaganden.....	20
Litteratur och källförteckning.....	21

Del 2 Kontrollkontoret Bilagor

Äldre fotografier	
Uppmätning profiler, dörrbricka och handtag	
Ritningar	
Inventering av äldre snickerier magasinerade på södra flygelns vind	
Stenhusinventeringen	
"Om fönster", Arkitekt Flodquists patent	
Förteckning över ritningar i SJ's ritningsarkiv och Solna byggnadsnämnds arkiv	

Inledning

Stockholms läns museum har på uppdrag av SJ Fastighetsdivision utfört en byggnadshistorisk dokumentation av Kontrollkontoret i Tomtebodan. Syftet med dokumentationen är att precisera de kulturhistoriska värdena och de antikvariska krav som bör beaktas vid en eventuell förändring föranledd av ett ändrat nyttjande av byggnaden.

Kontrollkontoret är ritat av statens järnvägars chefsarkitekt Folke Zettervall 1910 och är sedan 1986 byggnadsminne med skyddsföreskrifter enligt 3 kap kulturminneslagen.

Dokumentationen består av en beskrivning av byggnadens historia och utformning samt fotografering av byggnadens exteriör och interiör med utgångspunkt från skyddsbestämmelserna i byggnadsminnesförklaringen.

Som källmaterial har främst anlitats Ann-Mari Berglunds uppsats i konstvetenskap Stora kontoret i Tomtebodan, Margareta Källströms utredning inför ombyggnad 1991-93 samt statens järnvägars arkivhandlingar som byggnadsritningar och entreprenadhandlingar.

Arbetet har utförts av Lisa Sundström, antikvarie, och Elisabeth Boogh, fotograf, under november/december månad år 2000.

Lisa Sundström

Rapport 2001:3

STOCKHOLMS LÄNS MUSEUM

Box 6176 102 33 Stockholm

Tel 08-690 69 60 Fax 08-32 32 72

Besöksadress: Klarahuset, Sabbatsbergsvägen 6

Omslag: Kontrollkontoret, foto: Elisabeth Boogh, L2000-0053/9

FASTIGHETENS BELÄGENHET

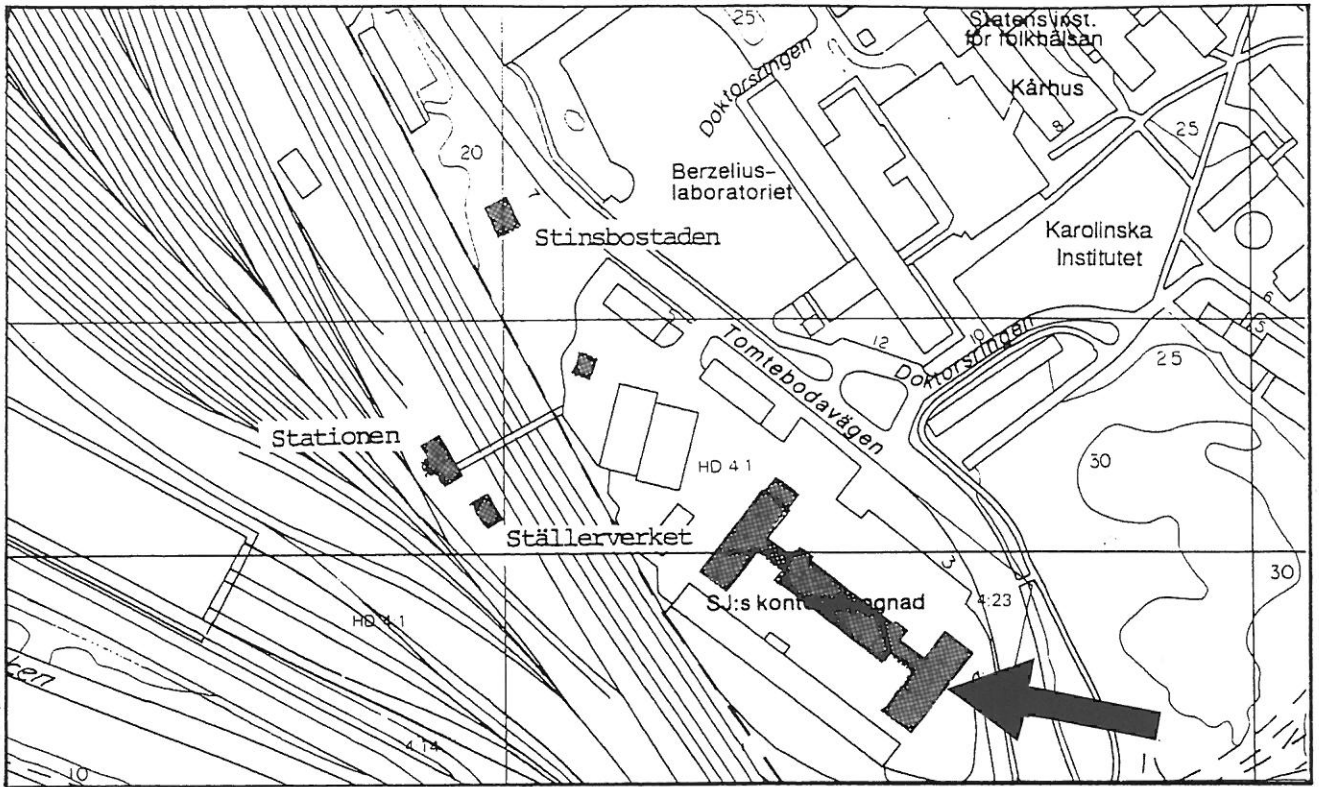
Området där fastigheten är belägen har tidigare omfattats av Karlsbergs slotts ägor. Den till slottet hörande barockparken sträckte sig fram över det område där idag järnvägsspåren går. 1863 inkräktade järnvägen på området och steg för steg har parken därefter reducerats.

På området fram till Rörstrandsgatan, där nu de stora trafiklederna drar fram, låg fram till 1930-talet små trädgårdar på mark som tidigare varit en konstgjord damm för bevattning av Karlbergs slottspark. Denna damm blev misskött då SJ övertog området år 1894 och blev senare torrlagd i och med att järnvägsspåren skar av detta område från parken.

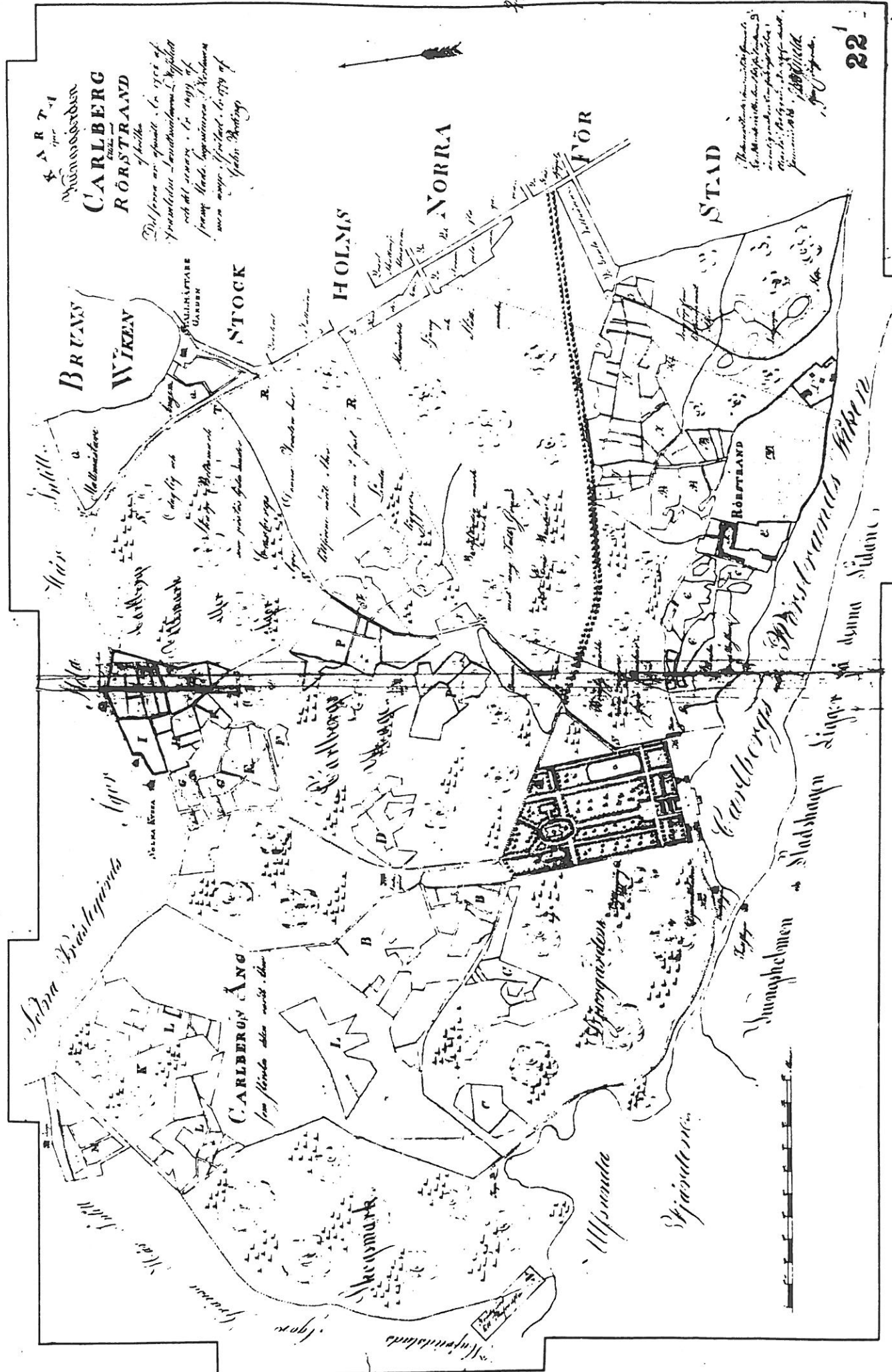
På andra sidan Tomtebodavägen låg ett skogsområde, det så kallade Stenbrottet, där Karolinska institutet sedan år 1953 är beläget. Järnvägsspåren och den livligt trafikerade norra länken utgör nu fastighetens gräns åt väst.

Mellan Tomteboda stationshus (byggt 1882 efter ritningar av A.W. Edelswärd) och kontrollkontoret byggdes ett postkontor 1916, ett ställverk 1918 och en stinsbostad 1920, samtliga troligen ritade av Folke Zettervall. Postkontoret är rivet men ställverket och stinsbostaden finns kvar.

HISTORIK

Tågtrafiken expanderade kraftigt vid sekelskiftet. Antalet anställda vid SJ ökade och behovet av större kontors- och administrationslokaler blev påtagligt. Det beslutades att en ny förvaltningsbyggnad skulle uppföras åt SJ på ett av staten tillhörigt område i anslutning till Tomtebodas station och huvudverkstaden i Tomteboda. Byggnaden skulle inrymma kontroll-, biljett- och blankettkontor samt statistiska kontoret.

Byggnadens läge högt över Tomtebodas spårområde hade dubbel funktion. Tågtrafikens kontrollrum låg i byggnaden och för kontrollanterna var det praktiskt att ha överblick över spåren. Byggnaden kallas därför kontrollkontoret. Det höga läget hade också stort symbolvärde; byggnaden tillhörde järnvägen som expanderade starkt och ju mer den syntes desto bättre.

Kontrollkontoret är ritat av Folke Zettervall (1862-1955). Ritningarna är daterade 1910 och byggnaden uppförd under åren 1910-12.

Folke Zettervall efterträdde A.W. Edelsvärd som SJs chefsarkitekt 1895 och arbetade där till han pensionerades 1931. Under denna tid uppfördes över 200 stationshus efter hans ritningar förutom en mängd banvaktsstugor, godsmagasin, lokomotivstallar och ställverk.

Byggnaden har likheter med program för byggnad av stationshus som fastlades redan på Edelsvärds tid. De planerades med axiellt ordnade rum och lades längs med banan. Ofta utrustades de med ett kraftigt mittparti och lägre flyglar. Större stationshus kunde utrustas med sidorisaliter. Zettervall använde sig konsekvent av en centralt placerad vestibul där han använde sig av ett bågmotiv över entréerna för att skapa överljus i vestibulen. Väntsalar låg grupperade kring vestibulen med separata utgångar mot banan. Exteriört var han noggrann med detaljerna och utförde gärna utsmyckningar som band och listverk i fasadmaterialet. Vid ritning av det stora kontrollkontoret har ett formspråk gemensamt för SJs mindre stationsbyggnader använts.

Kontrollkontoret är uppfört i den under 1910-talet nya arkitekturstilen, nationalromantiken, inspirerad av äldre inhemsk byggnadskultur men också med förebilder från Tyskland och Danmark. Utmärkande för denna stil är husens tunga, slutna fasader i mörkt tegel med murade fönstervalv och mönstermurade partier. Socklar och omfattningar till entréer är ofta utförda av huggen natursten. Vanligt är att fasaderna pryds av burspråk och uppstickande gavelpartier. Balkonger har räcken av natursten eller smide. Under denna tid är fönsterna ofta småspröjsade och målade i brutet vitt. Taken är höga, branta och täckta med tegel.

Byggnaden var för sin tid ovanlig. Kontorshus hade tidigare bara byggts åt försäkringsbolag och banker inne i centrala Stockholm. Stora hallar där

tjänstemännen satt vid långa skrivbordsdiskar var vanliga liksom imponerande direktionsvåningar. Kontrollkontoret byggdes utan "trälhav" och utan direktionsvåning.

EXTERIÖR

Konstruktion

Under huset är det schaktat så att det vilar direkt på berget. Grundmurar är utförda av betong.

Byggnadsstommen består av bärande tegelväggar med bjälklag av armerad betong och håltegel över alla våningar. Undantag för toaletterna i sammanbindningsbyggnaderna där bjälklag är lagt av betong mellan järnbalkar.

För bäring av burspråk är inlagt under bottenvåningen järnbalkar ingjutna i betong och i varje överliggande våning en ram av järnbalkar förankrade i murarna.

Fasader

Byggnaden är uppförd av tegel i fyra våningar med souterrainvåning och en i mittbyggnaden år 1916 inredd vindsvåning.

Huset är utrustat med ett kraftigt mittparti och lägre flyglar. Sammanbindningslänkar binder ihop mittbyggnaden med flyglarna.

Fasaden har en murad rundbågefris som löper runt husets alla fasader över tredje våningen och fönsterna har tydligt markerade murade avlastningsbågar.

Mittbyggnaden har sidorisliter med gavelrösten på både östra och västra fasaden. De är försedda med mönsterlagt tegel i varierande mönster, på fler ställen i form av bokstäverna SJ. Västra fasadens sidorisliter har småspröjsade, stickbågiga fönster som omges av blinderingar och högst upp riksvapnet. Samma fasad har ett burspråk från souterrainvåningen upp till tredje våningen där det avslutas av en balkong.

Flyglarnas burspråk med småspröjsade fönster sträcker sig upp i tre våningar och krönes av en toppig, profilerad huv av galvaniserad plåt. Nedtill avslutas burspråken av granitsten.

Tegel och granit i fasaderna

Kontrollkontoret är i nationalromantisk anda uppfört av äkta material. Det yttre präglas av användning av tegel och granit.

Till fasaderna har används mälartegel av måtten 30 x 14,2 x 7,5, s.k. stortegel. Teglet är lagt i kryssförband i förband med bakmurningen och är fogstruket med släta fogar i kalkbruk.

Sockeln och den yttre stenbeklädningen i souterrainvåningen är utförd av grov, krysshamrad granit. I ytan är insatt tuktad råkopp som skjuter ut över fasadytan.

Det översta skiftet av souterrainvåningens stenbeklädning är framdragen runt huset liksom ett skift över fönsterna i mittbyggnadens översta våning.

Speciella detaljer som huvudentrés masker, två stycken huggna vapen, balkongens bröstvärn och bakomliggande fönsterpelare är huggna av granit.

Tak

Taken är brutna, valmade och täckta med rött, enkupigt taktegel från Börringe, s.k. falstegel.

Taken över sammanbindningsbyggnaderna är omlagda med enkupigt formpressat taktegel från Heby tegelverk.

Huvudentré

Portalen är framdragen ur väggen så att utrymmet innanför bildar ett vindfång. Huvudentrés omfattning, sidoväggar, valv över portpartiet samt tre masker är huggna i granit. De två nedre maskerna har haft belysning med glödlampor i munnarna.

Portpartiet har en bastant, fernissad ekport på kraftiga gångjärn. Dörrspeglarna har utskurna SJ-monogram och det ena dörrbladets ytterkant ett utskuret långsmalt ansikte. Över entrén är insatt ett bågformat överljusfönster och vid sidan mindre småspröjsade fönster. Snickerierna var sannolikt ursprungligen målade i en "torr" mörk. Huvudentrés yttertrappa är utförd av krysshamrad granit.

Entréer åt bangården

Ingångarna åt bangården (i mittbyggnadens sidosaliter) har huggen granitsten kring entréerna. De ursprungliga ekportarna har bytts ut mot ståldörrar.

Rännsten

Runt byggnadens socklar är satt rännsten av tuktad gatsten till en bredd av ca en meter.

Terrassmur

Framför porten i södra sammanbindningsbyggnaden (ingång till restaurangen) finns en ca 5 m lång svängd terrassmur av granit i likhet med sockeln. Muren skall ha byggts som stöd för ett s.k. decouillespår (decouville = tippvagn).

Parkeringsplatser och området mot Tomtebodavägen

Fastigheten är, mot Tomtebodavägen, inhägnad av stängsel. Innanför stängslet finns gräsmatta, en asfalterad gång från vägen in till området, buskage och några tallar. Framför och vid sidan av byggnaden ligger asfalterade parkeringsplatser.

INTERIÖR

Planlösning

Interiört omfattas byggnaden av souterrainvåning, fyra våningsplan samt en i mittbyggnaden inredd vindsvåning. Källare finns endast i flygelbyggnaderna.

Våningsplanen är planerade med breda mittkorridorer och ljusa, luftiga kontorsrum på var sida. Varje våningsplan inkluderar ca 50 rum med en golvyta varierande mellan 20-30 kvm. Mittkorridoren löper längst hela huset från flygel till flygel, med tvärande korridorer i flyglarna, avbrutna av stickbågiga valv i korridormöten, trapphus och mot sammanbindningsbyggnaderna.

Nästan samtliga kontorsrum hade från början förbindelse med varandra genom dörr i skiljeväggarna. Många finns kvar men många har också satts igen eller fått dörren utbytt.

I souterrainvåningen inreddes en frukostrestaurang för tjänstemännen med kök i södra flygelns källare.

I flyglarna inreddes bostadslägenheter för personal. Två tvårumslägenheter inreddes i vardera flyglarnas vindsvåning och en lägenhet i mittbyggnadens souterrainvåning i anslutning till entrén.

Huvudentrén i byggnadens mitt ledde upp till mittkorridoren i bottenvåningen där reception och vaktmästeri låg. Souterrainvåningen användes till tyngre verksamheter som tryckeri, verkstäder, arkiv m.m.

Huvudentrés vindfång

I huvudentrés vindfång är insatt ett kombinerat fönster- och dörrparti lika ytterporten. Porten är brunmålad med utsmyckad sparkplåt.

I vindfånget har väggarna synligt, i den övre delen mönsterlagt, tegel. Taket är kryssvälvt, slätputsat och vitt avfärgat. Nedre delen av väggarna är klädda med slipad kalksten till en höjd av 45 cm. Golvet är lagt med kalksten med en fördjupning för skrapmatta av järn.

Entré

Förändringar i början av 90-talet föranledde en omdaning av huvudentrén. Besökaren leds nu ned några trappsteg till souterrainvåningen där en säkerhetsgrind av svart stål med mässingsdetaljer sattes upp. En gallertrappa leder från souterrainvåningen till plan 1 som avslutas med en brygga med

räcken för sammanbindning av korridoren i plan 1. Den nya receptionen placerades till höger i anslutning till entrén. Väggarna är till större delen klädda med ny, slipad, grå kalksten som avslutas med en list i höjd med golvnivån i plan 1.

Den inre hallen har ett murat kupolvalv med en rund takarmatur i hamrat järn. Väggarna är klädda av blågröna kakelplattor. Den övre delen har till större delen ursprungligt kakel och den nedre delen nyttillverkat italienskt kakel. I svicklarna är kaklet insatt i geometriskt mönster.

Innertak

Alla innertak är slätputsade och vitmålade. På plan 1 är mittkorridorens tak välvt. Souterrainvåningens undertak har försetts med nätutformning vid ombyggnaden 1991-1993.

I större delen av byggnaden finns ursprunglig takhöjd kvar. Men på vissa ställen har nya innertak satts in. Där så skett störs upplevelsen av rummens rymd och utformning av sekundära innertak. Likaså nya ledningsdragningar och hyllor för ledningar är störande vad avser rummens och korridorernas utformning.

Fönster

Fönsterna är vitmålade och utförda av kopplade inåtgående, sannolikt ursprungliga bågar, med äldre kopplingsbeslag. Fönsterna är s.k hygienfönster enligt Arkitekt Flodqvists patent (se bilaga). Några få till modellen tillhörande espanjoletter finns bevarade (se planritning). I övrigt har lister satts på bågarna där nya espanjoletter anbringats.

Fönstren har olika storlek, utformning och spröjsning. De är både rakt avslutade, stickbågiga och halvrunda. Där fönsterna har tvärpost är den placerad i den nedre delen av fönstret.

Stora, småspröjsade fönster med blåst glas finns i flyglarnas burspråk och i mittbyggnadens sidoraliter åt gården.

Dörrar

Alla ursprungliga kontorsdörrar är av halvfransk modell och har dörrmättet 92 cm till bredden. I mittbyggnaden är flertalet av dörrarna mot korridorerna försedda med ett matt fönsterglas i översta fyllningen.

Ursprungliga pardörrar med speglar och glas i övre fyllningen (1,20 cm breda) återfinns i souterrainvåningen.

Toalettdörrarna i sammanbindningsbyggnaderna är delvis äldre med påsatta fyllningar för en högre brandsskyddsklass (77 cm breda) och delvis ersatta 1991-93.

Garderobsdörrarna i de f.d. bostadslägenheterna är 67 cm breda och försedda med utanpåliggande lås.

Ursprungligen var alla dörrar försedda med instickslås med polerad skiva och handtag av rödmetsall (se uppmätning). Flertalet finns kvar men många har också bytts ut.

Korridorörrar

Dörrarna mellan mittkorridorer och trapphus är uppförda 1958. Karmar, dörrar och trådspegelglas i dessa dörrpartier byttes 1982.

Dörrpartiet i sammanbindningslänkarna mot flyglarnas korridorer är uppförda 1993.

Båda dessa dörrar är uppsatta som brandavskiljande partier.

Järndörrar

I sammanbindningslänkarna finns ursprungliga kraftiga dörrar av järnplåt. Järndörrar finns också kvar till mittbyggnadens inredda vindsvåning.

Vid huvudtrapporna fanns skjutdörrar i järn i svagt lutande skenbana så att dörren sedan den lossas föll igen tillslöt öppningen. De är alla borttagna. Möjligen finns en skjutdörrarna kvar inuti väggen i souterrainvåningens norra del.

Gångjärn

Alla fönster och ursprungliga innerdörrar är utrustade med ursprungliga gångjärn av samma typ.

Lister

Äldre snickerier som socklar, foder och mittelbandslister finns bevarade i stor utsträckning och är av samma typ i hela huset (se bilagda profiler).

Två olika typer av mittelbandslister verkar ursprungligen ha använts - den kälade profilen återfinns som list under alla fönster och fönsterbänkar samt som mittelbandslist i sammanbindningsbyggnadens fjärde våning - och den rundade listen i övrigt som vanligen är dragen över dörrarna.

Där äldre taklist finns bevarad, framförallt i kontorsrum, har den samma rundade profil som mittelbandslisten.

Nya, för byggnaden främmande, kantiga lister har satts upp i olika utsträckning.

Garderober i kontorsrum

I mittbyggnadens kontorsrum finns några fasta klädhängargarderober bevarade med förnicklade hatt- och klädhängarkrokar. Ursprungligen fanns de i flertalet av kontorsrummen men har under åren tagits bort. Av de bevarade garderoberna är ingen bevarad i helt ursprungligt skick.

Golvmaterial

Nya ytskikt lades in vid reoveringen under 1990-talet. I souterrainvåningen lades nytt kalkstensgolv av grå och röd kalksten och i övriga korridorer linoleummattor.

Kontorsrummen har genomgående golv täckta med linoleummattor.

Förstugor och trapphus har bevarade kalkstensgolv av grå kalksten. Kalkstensgolvet finns också kvar i den f.d. förstugan till bostadslägenheterna i norra flygeln.

Trösklar

Även trösklar är av betydelse för utformningen men har i stor utsträckning bytts ut. De äldre trösklarna är försedda med infällda tröskelskenor (se bild).

Trappor

Byggnaden har två trapphus med hissar i mittbyggnaden hörn dels ett vardera i flygelbyggnaderna.

Trapporna i mittbyggnaden är uppförda med plan- och sättsteg av grå kalksten från nedre förstugan upp till vindsvåningen. Alla trappförstugor och vilplan är lagda med grå kalksten.

Trapporna i flygelbyggnaderna är uppförda med gångsteg av grå kalksten.

Ledstänger

Ursprungliga ledstänger av polerad björk på förnicklade krokar med bricka finns kvar på väggarna i alla trapphus.

Hissar

Vid huvudtrapporna i mittbyggnadens hörn finns en hiss i vardera trappan. I souterrainvåningen är hissgallerna utsmyckade med smidesdetaljer som en stopplykta, SJ's monogram, initialerna BK (biljett- och blankettkontoret), KK (kontrollkontoret) och SK (statistiska kontoret) samt dekorativ utsmyckning i gallerna. Hisskorgen är utbytt och har nu en stålfront.

Restaurangen

Matsalarna har rundbågiga valvbågar mellan rummen och en 1,6 m hög panel av furu utförd i ramstycken utan fyllningar med överlist och sockel. Tak och paneler är vitmålade.

Toaletter

I sammanbindningsbyggnaderna ligger avdelningar för toaletter och pentryn. Toaletternas inredning är helt ersatt och pentryn inredda vid ombyggnaden 1991-1993.

Installationer

Gas, vatten, avlopp, elektrisk belysning och telefon fanns ursprungligen installerat. Två septiska tankar låg utanför under marken på gården.

Huset har hela tiden haft centraluppvärmning. I källarna under flyglarna var installerat två varmvattensystem med var sitt pannrum. Av de ursprungliga stora, tunga radiatorerna på ben finns inga kvar. Hela huset har nyinstallerade flänsradiatorer.

OM- OCH TILLBYGGNADER

Vindsvåning i mittbyggnaden

Mittbyggnadens vindsvåning inreddes till kontorsrum 1916. Våningen var från början avsedd till lager och arkiv men planerades för att senare kunna inredas med plats för takkupor i takstolarna. Våningen är till sin inredningen lik de underliggande våningarna med likadana snickerier.

Vindsvåning i flyglarna

I flyglarnas vindsvåning var inrett två bostadslägenheter i vardera flygeln. Det övriga våningsplanet var oinrett. År 1952 inreddes den resterande delen av planet och nya takkupor togs upp på de västra delarna av flyglarna.

Kök

Köket låg tidigare i källarvåningen, men flyttades på 1970-talet upp ett plan. Det f.d. köket i källaren är inredningen borttagen och står nu som tomt utnyttjat utrymme.

Huvudentrén

Förändringar i början av 1990-talet föranledde en omdaning av huvudentrén. Tidigare leddes besökaren en trappa upp till korridoren i plan 1. Förändringen medförde att huvudentréns kalkstenstrappa togs bort och besökaren leds istället ned några trappsteg till souterrainvåningen. Korridoren i souterrainvåningen har i samband med detta genomgått en total ombyggnad med nytt kalkstensgolv, nytt tak och ny belysning.

Den tidigare receptionen i plan 1 revs.

En entrédörr till souterrainvåningens bostadslägenhet, till vänster i entrén, togs bort liksom en taklykta av smidesjärn.

Norra flygelns källare

Motionsrum, omklädnings- och bastuavdelning byggdes i f.d. pannrum i norra flygelns källarplan vid renoveringen under 1990-talet.

Bostadslägenheterna

Samtliga lägenheter har efterhand inretts till kontorsrum.

Hissar

Hisskorgar och hissfronter byttes ut kring 1980.

Den ursprungliga korgen var byggd av trä med ramverk och fyllningar med rutor av slipat spegelglas i övre fyllningarna och mot trappavsatserna en skjutdörr.

En liten mathiss mellan köket i källarvåningen och serveringslokalen i souterrainvåningen är borttagen. Likaså en hiss i norra sammanbindningsbyggnaden mellan souterrainvåning och bottenvåning.

Invändig trätrappa

En mindre trätrappa i norra flygelns "burspråk" mellan souterrainvåningen och bottenvåningen togs bort vid reoveringen 1991-1993.

Ursprungliga golvmaterial

I alla plan, förutom souterrainvåningen, var lagt linoleummattor i alla kontorsrum och i korridorerna golvmassa (Schejas golvmassa) med dragna decouillespår (tippvagnspår). I toalettavdelningarna var lagt asfalt. Bostadslägenheterna i flyglarna hade trägolv.

I souterrainvåningen var lagt asfalt i mittkorridoren, norra flygelns korridor och toaletterna och trägolv i alla rum kring mittkorridoren.

Målning och upprustning

Målning och upprustning av ytskikt utfördes i så gott som alla gemensamma utrymmen vid reovering 1991-93. Större delen av kontorsrummen åtgärdades ej fränsett installation av nya radiatorer.

Takkupor

Nya takkupor togs upp år 1916 i mittbyggnadens vindsvåning och år 1952 på de västra delarna av flyglarnas vindsvåningar.

Terrassmur

En terrassmur av granit inramade ursprungligen gården mot väst. Innanför terrassmuren fanns planteringar med träd, buskar, grusgångar och två oljemålade flaggstänger med knoppar med äkta förgyllning. På fasaderna klättrade vin- och pipranka.

Muren sprängdes bort år 1956 för att ge plats för SJs nya databyggnad som stod klar 1966.

Ytterdörrar

I den norra sammanbindningsbyggnadens sida mot öster togs ny soprumsdörr upp i sockelvåning 1993. Samma år sattes en ny dörr in, i gammal öppning, till restaurangen i den södra sammanbindningsbyggnadens östra sida. Den gamla öppningen lagades med granit och fönster.

Tillbyggnad

1979/80 byggdes restaurangen till med en envåning byggnad åt gården.

FÄRGUNDERSÖKNING

Färgundersökning av äldre snickerier har utförts av konservator Thomas Wängelin för bestämning av ursprunglig färgsättning. Färgstegar har skrapats fram för att få en ungefärlig bild av vilka kulörer som använts.

Mittbyggnadens trapphus

I mittbyggnadens trapphus har sockeln i det understa färglagret en laserande ton i engelskt rött. Dörr, dörrfoder och fodersockel har varit målade i en laserande gulockra ton med inmålade gångjärn.

Väggarna har, upp till en schablonmålade fris i en höjd av ca 1,80, varit målade i en smaragdgrön ton med iblandning av umbror (sannolikt råumbra) och vitt. Frisen har bestått av två ränder, av olika bredd, i engelskt rött. Ovanför frisen var målat i en ljus vit-gul-brun (jordpigment) ton.

Korridorer i mittbyggnaden, sammanbindningslänkar och flyglar

I korridorerna kommer den engelskt röda färgen fram på socklar och mittelbandslistor. Den gulockra tonen återfinns på dörrar och dörrfoder.

Undantag för sammanbindningsbyggnadens mittelbandslist på den fjärde våningen där en ljusgrå ton skrapades fram. I samma del av byggnaden framkom den engelskt röda sockeln och gulockrafärgade dörrar och foder. Här var väggarna, upp till listan, i det understa lagret, målade i samma smaragdgröna ton som i trapphusen.

Kontorsrum

I kontorsrummen framkom den gulockra tonen på både socklar, dörrar och foder.

Då prover ej utförts konsekvent i alla kontorsrum få antas att utrymme för modifikationer finns.

Restaurangen

Skrapprov utfördes även på serveringslokalernas bröstningspanel där det understa färglagret sannolikt bestått av en tunt laserad mahogn ton.

Huvudentrésens vindfång

Prov togs i huvudentrésens vindfång på de vita målade ytorna utan annat resultat än vitt.

Fönstersnickerier

Vad avser färg på fönstersnickerier framkom att de ursprungligen varit målade i brutet vitt.

ANTIKVARISKA HÄNSYNSTAGANDEN

I byggnaden bör förändringar göras varsamt så att byggnaden behåller sin ursprungliga karaktär. Det är viktigt att byggnaden bevaras och rustas med varsamhet.

Ingrepp i exteriör bör undvikas och eventuella förändringar eller restaurering bör ske med antikvarisk medverkan. Hänsyn och varsamhet bör iakttagas vad avser ursprunglig utformning som material och utsmyckning.

Tillägg som till exempel företagsskyltar m.m. bör minimeras.

Utvändiga ytor kring byggnaden som markbearbetning och växtlighet kan med fördel planeras på ett sätt som bättre stämmer överens med byggnadens karaktär.

Planlösningen med breda mittkorridorer omgiven av kontorsrum är i stort sett i behåll och bör inte vidare förändras.

Den äldre inredningen vad avser dörrar, fönster, foder, fönsterespanjoletter, fönstervred, fönsterbänkar, lister, gångjärn, järnsmidesarmatur och hisschaktens järnsmide är av betydelse för byggnadens egenart och är dessutom hantverksprodukter av kvalitet som idag är svår att åstadkomma och bör ej bytas ut.

Vid en restaurering av fönstersnickerier bör varsamt repareras som ett alternativ till fönsterbyte. Ett antal företag inriktar sig på upprustning av gamla fönster.

Där förändringar redan skett kan återställande med fördel utföras. Till exempel kan kontorsrum och korridorer återställas med hjälp av nytillverkning av ursprungliga snickerier.

Förändring av byggnaden, i strid mot skyddsbestämmelserna i byggnadsminnesförklaringen, får endast utföras efter tillstånd från Länsstyrelsen.

LITTERATUR OCH KÄLLFÖRTECKNING

Litteratur

Andersson Karin, Riksantikvarieämbetet, Karlbergs slott, Uddevalla, 1987

Statens Järnvägar 1906-1931, Del II, Järnvägsstyrelsen, Stockholm, 1931

Katarina Juvander, Gösta Glase, Stockholms byggnadsminnen, Länet, Stockholm 1999

Maria Malmlöf, Kulturmiljöer i Solna, Solna, 1988

Otyckta källor

Ann-Mari Berglund, Stora Kontoret i Tomtebododa, Uppsats i konstvetenskap, Stockholms universitet, 1987

Peter Hagren, Folke Zettervall, Statens Järnvägars arkitekt, Nybyggda stationshus 1895-1931, Uppsats i konstvetenskap, Umeå universitet, 1988

Margareta Källström, ARKSAM Arkitektkontor, Kontrollkontoret, Hus A i Tomtebododa, Ombyggnad för SJ Data 1991-93, Beskrivning av förutsättningar och utförda arbeten, Stockholm, 1993

Arkiv

Arksam, fotografier

Byggnadsnämndens arkiv, Solna kommun

Järnvägmuseets arkiv, Gävle, fotografier

SJ Centralarkiv, Värtahamnen

SJ Ritningsarkiv

Stadsmuseet, faktarummet, fotografier

Solna kulturnämnds arkiv, kartor och fotografier